## שיחת

# הגאון רבי יעקב אנגלנדר שליט"א

**מראשי ישיבת חברון החדשה**

---

## *ויצא יצחק לשוח בשדה*

א. אמרו חז"ל [ברכות כו:] **'תפילות אבות תקנום'**, ובהמשך שם **'אברהם תקן תפלת שחרית - שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר ויעמד פינחס ויפלל; יצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי - יעטף ולפני ה' ישפך שיחו, יעקב תקן תפלת ערבית - שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי'.**

ומכל מקום עמוד העבודה הוא יצחק וכמו שהאריך בזה המהר"ל בדרך חיים על אבות פרק א משנה ב: **'ותדע כי אלו שלשה דברים שהם התורה והפשוטו היינו אועבודה וגמילת חסדים, כמו שהיו אלו ג' דברים ג' עמודי עולם, נתנו לג' אבות שהם אברהם יצחק ויעקב שהם ג"כ יסודות ואבות העולם, ולכך ראוי שיהיה להם אלו ג' דברים שהם יסודות ועמודים לעולם. וזה כי תמצא גמילת חסדים שהיה מדת אברהם .... יצחק זכה במדת העבודה שהרי הקריב עצמו על גבי מזבח. ובמדרש אותו היום שהעלה אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח תקן הקדוש ברוך הוא שני כבשים אחד בשחרית ואחד בין הערבים שנאמר את הכבש האחד וגו' וכל כך למה בשעה שישראל מקריבין תמידים על המזבח וקוראין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר עקידת יצחק בן אברהם מעיד אני עלי שמים וארץ בין גוי ובין ישראל ובין אשה עבד ושפחה קורא את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר עקידת יצחק ע"כ, הרי כי בשביל העקידה היה העבודה אל הש"י, מפני כי יצחק הקריב עצמו אל הש"י, ולפיכך עיקר העבודה היה ליצחק שהקריב עצמו .... יעקב היה לו מדת התורה כמו שאמר יעקב איש תם יושב אוהלים'.** ולמדנו לפי"ז שעיקר ענין העבודה שרשו הוא ביצחק, ובודאי גם ענין התפילה שהוא חלק מעמוד העבודה [ולחד מ"ד תפילות כנגד קרבנות תקנום].

ויש לעיין דהנה ידוע שמדתו של יצחק היא היראה כמו שכתוב 'ופחד יצחק' ויש לעיין מהי השיכות בין העבודה והתפילה שכנגדה למידת היראה. ובפשטות היינו אומרים שאדרבה התפילה שיכת לעבודת האהבה.

ב. הנה החזו"א באיגרת כתב: **'הלימוד והתפילה קשורים זה בזה עמל הלימוד עוזר לאור התפילה והתפילה עוזרת את הלימוד תפילה בבחינת קבע מרחיקה את הלימוד והלימוד בעצלתים מונע תפילה'**, ויש להביא קצת יסוד לזה שיצחק שהוא עמוד העבודה והתפילה הוא המוליד את יעקב עמוד התורה הרי שהעבודה מביאה לידי תורה אמנם מהלך הדברים צריך ביאור.

ג. **ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים'**, ופרש"י: **'לשוח - לשון תפלה, כמו ישפוך שיחו'**, והנה מצינו את ענין התפילה גם בשאר האבות אמנם כאן בתפילתו של יצחק מצינו שנענה מיד כשגמר להתפלל וכמו שכתב בספורנו : **'וקודם שהתפלל נענה על דרך מן היום אשר נתת את לבך [להבין] להתענות נשמעו דבריך'**, וראה גם בכלי יקר כאן שכתב: **' ומכאן סמך למה שאמרו חז"ל לעולם יזהר אדם בתפילת המנחה שכן אליהו לא נענה כי אם בתפילת המנחה, ואף על פי שאברהם ויעקב תיקנו גם תפילת שחרית וערבית, מכל מקום לא מצינו שנענו מיד ותיכף, אבל בתפילת מנחה מצינו שיצחק נענה מיד, כי מסתמא התפלל יצחק על הזיווג בעוד היות אליעזר בדרך ..... ומיד כאשר התפלל עליה כתיב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים, כי בשעת התפילה היה נותן עיניו למטה, ומיד אחר סיום התפילה נשא עיניו למעלה וירא כי היה נענה מיד, והנה גמלים באים נושאים את בת זוגו'**, ויש לבאר הענין למה דווקא אצל יצחק מצינו כן. [ובכלי יקר מבואר שהוא משום תפילת המנחה אך זה גופא צ"ב למה דווקא במנחה שהיא תפילתו של יצחק יש כח להענות יותר משאר תפילות].

ועוד יש לעיין למה נזכר ענין זה של וישא עיניו שבשעת התפילה היה נותן עיניו למטה דווקא כאן.

והנה יש שפירשו הפסוק עפ"י פשוטו שהוא מלשון שיחים ראה ברבינו בחיי שכתב: **'לשוח בשדה. להלך בין השיחים, כלומר להשתעשע ולטייל בין האילנות לרוח היום'**, ועד"ז ברשב"ם: **'ויצא יצחק לשוח בשדה כדכתיב וכל שיח השדה כלומר לטעת אילנות ולראות עניני פועליו'**, [וכ"ה בחזקוני], וצ"ע שהפשט והדרש כאן הם חלוקים לגמרי זה מזה.

ובפסוק הקודם: **'ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב'**, וצ"ב מה בא ללמד בזה ומאי נפ"מ מהיכן בא, וראה בתרגום יונתן שפי': **'ויצחק הוה אתי מבי מדרשא דשם רבא מעלנא דבירא דאתגלי עלוי חי וקים'**, והיינו שבא מבית המדרש ויש לבאר מה ענין זה להמשך הפרשה.

ד. והנה בעיקר ענינו של יצחק יש לעיין שבתורה כמעט לא מצינו תיאור מעשיו ועניניו דהנה על אברהם יש בתורה כמה פרשיות שלימות לך לך וירא וחיי שרה, ועל יעקב גם ויצא וישלח עד סוף הספר ואילו על יצחק רק חלק מפרשת תולדות עוסק בתולדותיו וזה צ"ב.

ה. עוד יש לעיין במה שמצינו אצל יצחק יחס מיוחד לענין הברכה בזרעים,וכמבואר בפרשה 'ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה",מה שלא מצינו אצל שאר האבות, מה ביאור הענין.

ו. ונקדים בביאור ענינה של מדת היראה, הנה ידועים הם דברי הרמב"ן בפרשת יתרו שכתב שהאהבה היא השורש של מצוות עשה והיראה היא השורש של מצוות ל"ת [וביאר בזה מה שעשה דוחה ל"ת כי האהבה גדולה מן היראה], ובפשוטו דבריו אינם מובנים כי יראה היא גם סיבה לעשות מה שמצווה עליו זה שהוא ירא ממנו, וכן אהבה היא סיבה לפרוש מלעשות נגד רצונו של האהוב, ובספר פחד יצחק [פסח מאמר נ"ד אות ב'] כתב לבאר בזה: **'אלא שדבריו של הרמב"ן סובבים הם לא על הנימוק השכלי אלא על כחות הנפש של החיוב ושל השלילה בעבודת השם, דכשם שמצינו בטבע כחות הפועלים על החומר בכיוון של התפשטות ולעומתם כחות הפועלים על החומר בכיוון של התכווצות, כמו כן מצינו בנפש בעבודת השם כי האהבה פועלת היא על הנפש בכיוון של התפשטות כחותיה לכבוד שמים, והיראה פועלת היא על הנפש בכיוון של התכווצות כחותיה לכבוד שמים, וזה הוא שכתב הרמב"ן דהאהבה היא שורש של קיום מצוות עשה דהיינו משום שבשעה שהנפש נמצאת במזל של התפשטות נמשכים ממנה כחות של 'קום ועשה', ולעומתם היראה היא שורש לפרישה מעבירות דהיינו משום שבשעה שהנפש נמצאת במזל של התכווצות כחותיה מצטמצמים ונכללים בתוכה וממילא שולט בה המצב של 'שב ואל תעשה'.** ונראה לפי"ז שעיקר ענינה של היראה היא ההתבטלות מפני הקב"ה, היינו שהצמצום והגבלת הכוחות מפני רצון ה' יש בהם עבודה של ביטול העצמיות לקב"ה, וזוהי הדרך לידבק בקב"ה שכן הישות והעצמיות של האדם הם המחיצה בינו לבין דבקות בקב"ה [וכמו שהמליצו ע"ז את הפסוק 'אנכי' עומד בין ה' וביניכם'], וכשהאדם מבטל עצמו ורצונו לגמרי לקב"ה בכך הוא דבק בו באמת.

וזהו מה שאמרו בתמיד לב. **'מה יעביד אדם ויחיה ימית את עצמו'**, כי חיים פירושם דביקות במקור החיים ורק כשמבטל את עצמו אז הוא חי באמת.

ז. וזוהי מדתו ועבודתו של יצחק – פחד יצחק, היינו ההתבטלות הגמורה מפניו יתברך ששרשה בעקידת יצחק שמסר עצמו לגמרי לקרבן לקב"ה.

ולכן היראה והעבודה של יצחק חד הם ויסודם הוא מדת ההתבטלות וכמבואר.

ובאמת בעקידת יצחק מצד אברהם היתה כאן עבודה של אהבה והתפשטות - מסירת בנו לקב"ה ,אמנם מצד יצחק היתה כאן עבודה של התבטלות גמורה שהסכים להיות קרבן ולהשחט לכבוד שמו יתברך. [ונצטרפו כאן מידותיהם לעבודה אחת ועל זה נאמר וילכו שניהם יחדיו ואכמ"ל].

ולכן אצל יצחק לא מצינו הרבה בתורה על מעשיו ופעולותיו כי באמת עיקר מציאותו היא ההגבלה והשמירה ולא העשיה. [לעומת אברהם אבינו שענינו היא ההתפשטות והעשיה לכבוד שמים, וכן יעקב אבינו ששייך לתורה שכוללת גם את העשיה והפעולות לכבוד שמים].

ועיקר מה שמבואר בתורה ביחס ליצחק הוא ענין שלשת הבארות שענינם כמו שכתב הרמב"ן בפרשה [כ"ו כ']:**'יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם, וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד. וכתיב בבית השלישי ורחבה ונסבה למעלה למעלה, ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדוהו שכם אחד'**, והיינו שבכך העמיד יצחק את בית המקדש – מקום העבודה והקרבנות בעם ישראל שזהו ענינו העבודה וההתבטלות וכמבואר.

ח. ומתוך כך נבא לענין התפילה שענינה הוא ההתבטלות בדעת היינו ההכרה בכך שאין לו מעצמו כלום והוא תלוי לגמרי בבוראו.

ויסוד הדברים מבואר בדברי המהר"ל בנתיב העבודה פ"ו: **'משלימות העבודה הזאת שיהיה מכיר ויודע כי הוא יתברך עלתו והעלול מקבל מן העלה עד כי נפשו תולה בעלה הוא השם יתברך וממנו יתברך חיותו וכל אשר צריך אליו. ולפיכך אמרו בפ"ק דברכות א"ר יוסי בר חנינא משום ר"א בן יעקב אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל שנאמר ממעמקים קראתיך ה' וכתיב תפלה לעני כי יעטוף וגו'..... ולכך לא יעמוד במקום גבוה ויתפלל כי התפלה היא שהאדם הוא העלול והשם יתברך הוא העלה והעלה יש לו מעלה וגבהות, והעלול הוא תחת העלה, ולכך אין שייך גבהות כאן כלל. וזה שמביא ראיה עוד דכתיב תפלה לעני כי יעטוף וגו', כי העני הוא השפל והוא המקבל ולא שייך אל המקבל מן האחר גבהות כי הוא מקבל מן אשר עליו'**. ובהמשך שם: **'ומשלמות הכונה בתפלה ההשפלה לגמרי עד שיחשב עצמו שאינו בריה כלל לגמרי. וזה אמרם בפ"ק דסוטה (ה' ע"א) אמר ר' חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים עצמו כבשר שנאמר והיה מדי חודש בחדשו וגו' יבא כל בשר וגו' עד כאן. ודבר זה, כי עיקר התפלה אל השם יתברך מצד שהאדם הוא עלול ותולה בעלה המשלים אותו כמו שבארנו, ולפיכך כל שאין משים עצמו כבשר, ופירש שכבר הלכה הצורה ממנו והוא כבשר שהלכה הצורה ממנו ובזה האדם עלול מקבל לגמרי שסר צורתו שע"י צורתו האדם הוא מה שהוא, וכאשר האדם עושה עצמו כבשר שהלכה הצורה ממנו נחשב כאלו אינו כלל ואז תפלתו נשמעת'.** והיינו שענין התפילה הוא תלית המקבל במשפיע לגמרי וההכרה בכך שאין לו כלום מעצמו.

ולכן התפילות עומדים כנגד קרבנות כי הקרבנות הם התבטלות במעשה היינו שמבטל את כל המציאות הגשמית מפניו יתברך ואילו התפילה היא ההתבטלות בדעת וכמבואר.

ולכן שייך יצחק אבינו במיוחד לענין התפילה וכמו שמצינו שנענה מיד, כי התפילה שיכת במיוחד אליו כיון שמדתו היא ההתבטלות שיסודה הוא ההתבטלות בדעת וההכרה שאין לו מעצמו כלום.

ותפילתו של יצחק היא בדווקא תפילת מנחה שזמנה בין הערביים שהוא הזמן של שביתת העשיה וההשתדלות הטבעית, ואז הוא הזמן הראוי ביותר להרגשת ההתבטלות, ולכן זהו הזמן הראוי ביותר להענות בתפילה.

וזהו שנתחדש דוקא כאן ענין עיניו למטה, דהנה במהר"ל שם כתב לבאר מה שאמרו ביבות שהתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה וז"ל: **'כי התפלה מה שהאדם הוא העלול וצריך אל עלתו, וידוע כי מצד שהוא עלול יש להיות עיניו למטה וכמו העבד שהוא עומד לפני רבו שעיניו למטה, אמנם מפני שהאדם נתלה בעלה צוריך שיהיה לבו למעלה אל העלה לכך יהיה לבו למעלה. כלל הדבר מה שעיניו למטה בשביל כך יש עליו משפט העלול שהוא עומד ביראה לפני עלתו, רק מפני כי העלול נתלה בעלה לכך העלול נושא לבו אל עלתו שכל אחד נושא לבו אל מי שהוא צריך אליו שהאדם צריך אל השם יתברך בתפלתו'**, והרי שענין עיניו למטה בא להורות על ענין ההתבטלות בתפילה וזה שיך במיוחד לתפילתו של יצחק.

ט. והנה נתבאר לן[בשיחה הקודמת] שענינו של השחוק של אברהם הוא הביטול והזלזול בכל מהלכי הטבע הנראים כברורים ומוחלטים, ויצחק נקרא על שם שחוק זה להורות שכל מציאותו ומציאות כלל ישראל הנמשכת ממנו היא מציאות של שחוק וביטול כל מהלכי הטבע וכל התפיסות השטחיות. ועדיין אינו מבואר איך שם זה קשור לעיקר ענינו – היראה והעבודה, אמנם למה שלמדנו שמכלל ענינו הוא ההתבטלות בדעת והתפיסה שהכל בא מלמעלה, הרי כל זה מושרש באותו השחוק ובאותה ההכרה שכל מהלכי הטבע וכל המבט החיצוני אינו כלום והכל בא מלמעלה, ומכח זה הרי כל ענינו הוא התבטלות גמורה לקב"ה

י. והנה אמרו חז"ל **'אמונה זה סדר זרעים – שמאמין בחי העולמים וזורע'**, וצ"ב שהרי כל דבר שאדם עושה תלוי הוא באמונה ומה מיוחד דווקא בזריעה, אלא שבזריעה בא לידי ביטוי ביחוד ענין האמונה שכן הזרע נרקב ומתכלה באדמה ודווקא מתוך הביטול הזה צומח האילן החדש, וזהו עיקר יסודה של האמונה ההכרה שבעצם הכל בטל לגמרי והקב"ה הוא המחיה את הכל ולכן אמונה שיכת במיוחד לזרעים.

ויש לבאר לפי"ז מה שאצל יצחק מצאנו ברכה מיוחדת בזרעים שכן ענינו הוא ההתבטלות הגמורה באותו מהלך של הזיעה וכמבואר.

ולפי"ז אין הפשט והדרש רחוקים כל כך בענין לשוח בשדה כי אמנם נטיעת זרעים ותפילה יש להם צד השוה של הצמיחה מתוך ההתבטלות וכמו שנתבאר.

ויש לצרף לזה מה שכתב בכלי יקר שם: **'לכך הלך להתפלל תפילה זו בשדה. שאם נתן לו ה' השדה המוכן לזריעה ביתר שאת על שאר כל השדות, כמו שנאמר ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים, קל וחומר שיתן לו אשה קרקע עולם אשר תוציא זרע טוב וישר בעיני אלהים'**, ומבואר בדבריו שהתפילה בשדה שיכת למה שמצא בזריעתו מאה שערים רק שהוא ביאר שיכות הדברים למה שנתפלל על זרעו, ולמה שנתבאר הרי זה שיך לעיקר צורת תפילתו והבן.

יא. ומתוך כך נבא להבנת השיכות בין עמל הלימוד לאור התפילה שלמדנו מדברי החזו"א, שכן עמל התורה מהותו היא התבטלות גמורה וכמו שאמרו חז"ל שאין התורה מתקימת אלא במי שממית עצמו עליה והיינו משום שעמל התורה פירושו ביטול כל הענים והשאיפות האחרות ומסירות גמורה לתורה, וגם בלימוד עצמו ביטול הדעת העצמית לשכל התורה, ולכן התורה והתפילה הולכים יחד כי יסוד שניהם הוא ההתבטלות הגמורה לקב"ה, ועל זה כתב החזו"א שתפילה בבחינת קבע היינו שאינה אלא לצאת ידי חובת תפילה ואין בה עבודה פנימית של התבטלות הרי היא מרחיקה את הכח הנצרך ללימוד, ולאידך גיסא לימוד בעצלתים היינו שאינו במהלך של מסירת נפשו וביטול עצמו לתורה מונע את התפילה.

ודווקא יצחק שהוא עמוד היראה וההתבטלות הוא המוליד את יעקב היושב אוהלים ומוסר את כל מציאותו לתורה, ולאידך גיסא יצחק בא לתפילתו מתוך בית מדרשו שם, והרי לנו שכבר בשורש ההתהוות של עם ישראל התורה מביאה התפילה והתפילה מביאה את התורה ודו"ק.

יב. ועלינו לדעת שבעצם טבעו ותכונתו של האדם מתנגדים מאד למדת ההתבטלות כיון שהאדם בטבעו יש לו ישות ועצמיות וקשה מאד לבטלם אבל באמת דווקא ההתבטלות היא הנותנת את העצמיות האמיתית שכן על ידה האדם מתדבק לקב"ה ומתחבר לשורש החיים וכמו שלמדנו.